

19 291

Parlementaire Assemblée van de NAVO

Nr. 34

VERSLAG VAN DE VOORJAARZITTING 2004

Vastgesteld 13 juli 2004

De Parlementaire Assemblée van de NAVO heeft van 28 mei tot en met 1 juni 2004 in Bratislava (Slowakije) haar voorjaarszitting gehouden. Aan de zitting namen naast delegaties uit de zesentwintig NAVO-lidstaten ook geassocieerde delegaties (zonder stemrecht) uit Albanië, Armenië, Finland, Kroatië, Macedonië, Oekraïne, Oostenrijk, Rusland, Zweden en Zwitserland deel; en voorts waarnemers uit Bosnië-Herzegovina, Japan en het Europees Parlement. De Nederlandse delegatie naar deze zitting bestond voor zoveel de Eerste Kamer betreft uit de leden Van Gennip (CDA, voorzitter van de delegatie), Hoekzema (VVD), Middel (PvdA) en Kox (SP), en voor zover de Tweede Kamer betreft uit de leden Blom, Koenders (beiden PvdA) en Wilders (VVD).

Het programma van de zitting was als volgt:

- Vrijdag 28 mei: vergaderingen van de griffiers van de delegaties en van het NATOPA-Russian Parliamentary Committee. 's Avonds heeft ambassadeur Stokvis de delegatie tijdens een diner uitgebreid geïnformeerd over de politieke en economische situatie in Slowakije.
- Zaterdag 29 mei: vergaderingen van de Commissie voor Defensie en Veiligheid, de Commissie voor Economie en Veiligheid en de Commissie voor Wetenschap en Technologie.
- Zondag 30 mei: vergaderingen van de Commissie voor de Civiele Dimensie van Veiligheid en de Politieke Commissie.
- Maandag 31 mei: vergadering van het Standing Committee van de assemblee. 's Middags excursie naar Trencin, aangeboden door de gastheren.
- Dinsdag 1 juni: plenaire vergadering.

Algemene Commissies (general committees)

Hieronder worden de rapporten, die in de vergaderingen van de algemene commissies aan de orde zijn geweest, en de gastsprekers vermeld.

Commissie voor de civiele dimensie van veiligheid

- a) Stability in the three South Caucasus Republics: ten years after independence, achievements and new challenges. Algemeen rapporteur: mevrouw Wohlleben (Duitsland).
- b) The fight against children trafficking in Europe. Rapporteur: de heer Stefánsson (IJsland).
- c) Preserving the civil liberties and fighting terrorism efficiently: is it possible? Rapporteur: de heer Roman (Roemenië).

Gast sprekers waren:

- de heer Nagy, voorzitter van de commissie voor mensenrechten en minderheden uit het Slowaakse parlement;
- de heer Viacorka, voorzitter van het Belarussische volksfront Adradzennie en woordvoerder van de «5 plus»-coalitie;
- de heer Ivanovic, lid van het parlement van Kosovo voor de KP en lid van het comité voor internationale samenwerking inzake «17 maart»;
- de heer Gashi, lid van het parlement van Kosovo en internationaal secretaris van de democratische liga van Kosovo, over vrijheid gebaseerd op verantwoordelijkheid.

Commissie voor defensie en veiligheid

- a) Operations in Afghanistan and the expanding NATO Role. Algemeen rapporteur: de heer Lellouche (Frankrijk).
- b) The Development of Response Forces in NATO and the EU and the evolving NATO-EU Relationship. Rapporteur: de heer Price (Canada); ter vergadering toegelicht door de heer Smith (Verenigd Koninkrijk).
- c) Alliance-wide Progress on meeting the Prague Capability Commitments. Rapporteurs: de heren Shimkus (Verenigde Staten) en Miranda Calha (Portugal).

Gast sprekers waren:

- de heer Liska, minister van defensie van Slowakije;
- generaal b.d. Gliemeroth, voormalig bevelhebber van ISAF, over de NAVO-operaties in Afghanistan;
- generaal Tyskiewicz, voormalig bevelhebber van de multinationale divisie in Irak, over de Poolse ervaring in de stabilisatiemacht in Irak.

Vanuit de Nederlandse delegatie is in de commissie om een toelichting gevraagd op het afgelasten van een werkbezoek van leden van de commissie aan het Amerikaanse gevangenenkamp in Guantanamo Bay, waartoe tijdens de jaarlijkse zitting in november 2003 besloten was. Commissievoorzitter Hefley (Verenigde Staten) antwoordde dat tengevolge van een gewijzigde opstelling van de Amerikaanse regering het kamp niet toegankelijk was voor buitenlandse delegaties, ook niet van de NAVO-assembly. Daarbij beroept de Amerikaanse regering zich erop dat het krachtens de Conventie van Genève verboden is gevangenen «als publieke bezienswaardigheid ten toon te stellen». Namens de Nederlandse delegatie protesteerde het lid **Kox** tegen de gang van zaken en de argumentatie om van het bezoek af te zien. Hij vroeg om een schriftelijke verklaring over de opstelling van de Amerikaanse regering. Later werd de volgende verklaring van het Amerikaanse ministerie van defensie verstrekt.

Guantanamo Bay Naval Station is an operational detention facility for enemy combatants in the war on terrorism. Since Guantanamo first received detainees in 2002, Department of Defense policy has been to accommodate a limited number of fact-finding and international visits, consistent with the requirements of the military mission and security, to

observe operations while ensuring that such visits do not interrupt detention operations. Our requirement to protect the detainees, guard personnel, visitors and the military operations at Guantanamo remains paramount.

Detainees at Guantanamo have been determined not to be entitled to the privileges of the Geneva Conventions. Nevertheless, as a matter of policy, the US government treats these enemy combatants humanely and, consistent with the requirements of military necessity and security, in a manner consistent with the principles of the Geneva Conventions. This includes not subjecting detainees to «public curiosity».

The Secretary of Defense has issued guidance establishing conditions governing all visits to Guantanamo. The conditions state that visits to Guantanamo to observe detainee operations are limited to US officials. Foreign government intelligence and law enforcement may request access to further intelligence gathering or to conduct criminal investigations and prosecutions. The International Committee of the Red Cross has access to the detainees in Guantanamo.

US Congressional delegations also can visit Guantanamo as part of their Congressional oversight responsibility.

Commissie voor economie en veiligheid

- a) Post-Conflict Reconstruction and Development: The Challenge in Iraq and Afghanistan. Algemeen rapporteur: de heer **Van Gennip**.
- b) Economic Transition in Central and Eastern Europe and the environmental Dimension. Rapporteur: de heer Cohen (Verenigd Koninkrijk).
- c) The Economic and Trade Implications of Migration and Outsourcing: A Transatlantic Challenge. Co-Rapporteurs: de heren Tanner (Verenigde Staten) en Gapes (Verenigd Koninkrijk).

Gastspreekers waren:

- de heer Brocka, vice-voorzitter van de commissie voor financiën, begroting en monetaire aangelegenheden uit het parlement van Slowakije, over de economische situatie in Slowakije;
- de heer Weiser, ambassadeur van de Verenigde Staten in Slowakije, over een uitgebreid Europa – sterkere transatlantische betrekkingen; (zie hieronder;)
- de heer Duffield, hoogleraar internationale betrekkingen aan de universiteit van Lancaster (V.K.), over sociale wederopbouw: structuren, veronderstellingen en uitdagingen; (zie hieronder.)

Politieke commissie

- a) NATO and the use of force. Algemeen rapporteur: de heer **Koenders**.
- b) South East European security and the role of NATO-EU Partnership. Rapporteur: de heer Minniti (Italië).
- c) The EU Security Concept-implications for NATO and the EU. Rapporteur: de heer Polenz (Duitsland).

Gastspreekers waren:

- de heer Korcok, staatssecretaris van buitenlandse zaken van Slowakije, over de Istanbul summit: Projection of Stability;
- veldmaarschalk Lord Vincent, kanselier van de universiteit van Cranfield (V.K.), over Reflections on NATO's contribution to our collective security in a changing world; (zie hieronder;)
- de heer Potter, director of the Center for Nonproliferation Studies at

Commissie voor Wetenschap en Technologie

- a) Nuclear Weapons Proliferation: Waarnemend algemeen rapporteur: de heer Nolin (Canada).
- b) Missile Defence and Weapons in Space. Rapporteur: de heer Ibrügger (Duitsland).

Gastprekers waren:

- de heer Mikus, lid van het parlement van Slowakije, voorzitter van het Slowaakse nucleaire forum en lid van de raad van toezicht van Foratom, over nucleaire energie in Slowakije, nu en in de toekomst;
- de heer Bell, senior vice-president European business development van SAIC in Brussel, over Adressing NATO's missile defense challenges.

Standing Committee

Het committee heeft na een discussie over Oekraïne de volgende verklaring aangenomen:

The Standing Committee,

1. *Emphasizing that NATO's door remains open to those countries which have implemented the necessary reforms and are assessed as being ready for Alliance membership;*
2. *Recognizing Ukraine's aspirations for NATO membership;*
3. *Emphasizing that the forthcoming Presidential election in Ukraine will provide an extraordinary test of the country's progress towards democracy;*
4. *Urges Ukraine's authorities to ensure that the election is fair, free and transparent and also to facilitate the widest possible participation of international monitors.*

Plenaire vergadering

De vergadering is toegesproken door de voorzitter van de assemblee, de heer Bereuter (VS). Hij heeft onder meer gezegd dat sinds de NAVO vorig jaar het commando over de International Security Assistance Force (ISAF) in Afghanistan heeft overgenomen, zo'n 6 500 manschappen uit lid- en partnerstaten er in geslaagd zijn in en om Kabul voor meer veiligheid te zorgen. Er zijn echter ernstige tekortkomingen wat militair personeel en uitrusting betreft, en tenzij de bondgenoten daar snel iets aan doen, dreigt de NAVO-missie in Afghanistan te mislukken. De komende weken zijn cruciaal voor de toekomst van Afghanistan en voor de geloofwaardigheid van de NAVO. Wanneer de huidige tekortkomingen niet worden aangepakt en extra hulpmiddelen ter beschikking worden gesteld, zullen de nationale verkiezingen in het land in september a.s. naar alle waarschijnlijkheid weinig meer doen dan het legitimeren van de krijgsheren en de drugshandelaren die nu een groot deel van het land beheersen. Wanneer de lidstaten niet voor de nodige hulpmiddelen zorgen, zal alles in de waagschaal worden gesteld wat tot nu toe aan het verbeteren van de stabiliteit in deze regio is bereikt. We hebben hier te maken met een gebrek aan politieke wil, niet meer en niet minder. De heer Bereuter kondigde aan brieven te zullen schrijven aan de regeringsleiders van alle lidstaten van de NAVO, met de oproep de tekortkomingen aan personeel en uitrusting snel aan te pakken.

De vergadering is toegesproken door de voorzitter van het parlement van Slowakije, de heer Hrusovsky, en de minister-president, de heer Dzurinda. Laatstgenoemde heeft ook vragen uit de vergadering beantwoord.

Vervolgens is de vergadering toegesproken door de directeur-generaal van het International Atomic Energy Agency (IAEA), de heer **Elbaradei** (zie hieronder). Hij heeft ook vragen beantwoord.

De voorzitter van de assemblee heeft meegedeeld dat de secretaris-generaal van de NAVO hem eerder die ochtend had bericht van deelname aan de vergadering te moeten afzien vanwege onvoorziene logistieke problemen.

De vergadering heeft enkele amendementen op het reglement van orde aangenomen.

Tenslotte heeft de voorzitter van de Bulgaarse delegatie gesproken. Hij heeft erop gewezen dat een zestal Bulgaarse verpleegsters in Libië ter dood is veroordeeld wegens moord en infectie met het Aids-virus van bijna 400 kinderen. De bekentenissen van de zes zijn door martelingen verkregen. Spreker riep de aanwezigen op alles te doen opdat de zes worden vrijgelaten en naar Bulgarije kunnen terugkeren.

Inleidingen

Hieronder worden enkele inleidingen, gehouden in de plenaire vergadering en in de commissies, weergegeven.

1. De directeur-generaal van het IAEA, de heer Elbaradei

De directeur-generaal van het International Atomic Energy Agency (IAEA), de heer Elbaradei, heeft in de plenaire vergadering opgemerkt dat er sprake is van een mondiale veiligheids crisis, en allen die zich op mondiaal en regionaal niveau bezighouden met veiligheid, dienen bijeen te komen om ideeën en standpunten uit te wisselen en te bekijken hoe het verder moet. Onlangs nog waren de negatieve gevolgen waar te nemen van een gebrek aan samenhang, bijvoorbeeld tussen de Verenigde Naties en de NAVO, tussen de NAVO en het IAEA, enzovoorts.

Met het einde van de koude oorlog is ook de veiligheidssituatie drastisch veranderd. Regionale conflicten die tijdens de koude oorlog onder de oppervlakte bleven, zijn op de voorgrond getreden; zie het conflict op de Balkan en de gebeurtenissen in Rwanda. Oude regionale geschillen blijven voortwoekeren. In het Middellandse-Zeegebied en in Zuid-Azië heeft de groeiende polarisatie tussen de westerse cultuur en de moslim-wereld nieuwe vormen aangenomen, in het bijzonder na de aanslagen van 11 september 2001. In grote delen van de wereld, waar men tijdens de koude oorlog het gevoel had beschermd te zijn, is een toenemend gevoel van onveiligheid ontstaan; veel landen hebben het gevoel niet langer de bescherming te genieten die ze tijdens de koude oorlog wel genoten. Jaarlijks wordt 900 miljard dollar aan bewapening uitgeven tegen 60 miljard dollar wereldwijd aan officiële ontwikkelingshulp.

Het besef is toegenomen dat in deze geglobaliseerde wereld een wereldwijd veiligheidssysteem nodig is. Veiligheid op regionaal niveau voldoet niet langer, en de gevolgen van instabiliteit in verschillende delen van de wereld zijn bekend. Irak is daarvan een recent voorbeeld. Er is dus een probleem, het wereldwijd veiligheidssysteem functioneert niet meer naar behoren. Bij de genocide in Rwanda kwamen bijna 1 miljoen mensen om terwijl de internationale gemeenschap toekeek. De aanslagen in

Spanje hebben de wereld opnieuw geconfronteerd met opkomend terrorisme, gepleegd door terroristen die zich niet door massavernietigingswapens laten afschrikken. De technologie van massavernietigingswapens is zich aan het verspreiden, en daar begint de rol van de IAEA. Recent is gebleken dat er een zwarte markt bestaat voor nucleaire technologie. En er zijn vier landen die in het geheim werken of hebben gewerkt aan programma's voor de ontwikkeling van kernwapens, Noord-Korea, Irak, Iran en Libië. Vier landen dus die kernwapenprogramma's hebben opgestart, en de vraag is hoe dit heeft kunnen gebeuren en wat eraan kan worden gedaan. Spreker stelde dat buiten de gebruikelijke kaders moet worden gedacht; het spel is veranderd en de regels moeten worden aangepast.

Een van de grootste problemen is dat het systeem van exportcontrole ontoereikend is. Een aantal landen beschikt over technologieën die geheel buiten het systeem vallen en niet ieder land heeft een goedwerkend verantwoordings- en controlesysteem; als gevolg hiervan is in alle delen van de wereld een wapenhandelnetwerk actief. Exportcontrole verdient de volle aandacht. Het systeem moet zo worden ingericht dat het voor alle landen ter wereld bindend is; ook moet uitwisseling van informatie plaatsvinden tussen de instanties, die verantwoordelijk zijn voor exportcontrole, en de controleurs. Het IAEA, één van de controleurs, heeft of ontvangt momenteel geen informatie uit de exporterende landen.

Een ander aspect is de splijfstofcyclus. Op grond van het non-proliferatieverdrag (NPT) heeft ieder land het recht fabrieken te ontwikkelen waar plutonium of hoogverrijkt uranium wordt geproduceerd. We weten nu dat een land dat over dit materiaal beschikt, in staat is binnen enkele maanden kernwapens te ontwikkelen. Moeten we op deze weg doorgaan of moeten we het recht van alle landen op het bezit van plutonium of hoogverrijkt uranium aan beperkingen onderwerpen? Het antwoord van spreker was «nee, we moeten niet doorgaan op de ingeslagen weg». Hij pleitte ervoor een deel van de splijfstofcyclus te multinationaliseren. Verrijkings- en opwerkingsactiviteiten zouden moeten plaatsvinden onder toezicht van verschillende landen. Een goed voorbeeld in dit verband is het bedrijf Urenco, dat in Nederlandse, Duitse en Britse handen is en dat door die landen gezamenlijk geëxploiteerd wordt.

Hetzelfde geldt voor gebruikte splijstof die veel plutonium bevat. Ook hier moet ervoor worden gezorgd dat de controle zoveel mogelijk door een aantal landen gezamenlijk wordt uitgeoefend. Rusland heeft al aangegeven bereid te zijn een internationale opslagplaats voor gebruikte splijstof op te zetten.

Het belangrijkste aspect van de effectiviteit van het collectieve veiligheidssysteem is de te nemen actie in geval van niet-naleving. Inzake Noord-Korea, het ernstigste geval van proliferatie tot dusver, had spreker anderhalf jaar geleden aan de Veiligheidsraad gemeld dat dit land het non-proliferatieverdrag schendt. Tot op heden heeft de Veiligheidsraad niet gereageerd. Dat werpt de fundamentele vraag op of een systeem van regels in stand is te houden als er geen geloofwaardig handhavingsmechanisme is. Deze vraag heeft niet alleen betrekking op de rol van de Veiligheidsraad of het collectieve veiligheidssysteem met betrekking tot massavernietigingswapens, maar ook op de rol van de Veiligheidsraad in het algemeen. Rwanda, Irak, Noord-Korea; het lukt maar niet om van de Veiligheidsraad een effectief en efficiënt instrument te maken waarmee bedreigingen van de internationale vrede en veiligheid aangepakt kunnen worden. Als het niet lukt een wereldwijd veiligheidssysteem op te zetten dat ervoor zorgt dat iedereen zich veilig kan voelen, zullen in veel delen van de wereld pogingen ondernomen blijven worden om massavernietigings-

wapens te ontwikkelen. Tenzij dat gevoel en de oorzaken van onveiligheid worden aangepakt door te zorgen voor een systeem dat voor alle landen geldt, zal men als een soort brandweer te werk blijven gaan en blijft het bij brandjes blussen.

Er moet dus een veiligheidssysteem worden ontwikkeld dat niet op kernwapens is gebaseerd. De lidstaten van de NAVO schuilen onder een nucleaire paraplu. De rest van de wereld wordt verteld dat kernwapens niet de goede manier zijn en dat ze zeer gevaarlijk zijn. Dit moet gezien worden in de context van het non-proliferatieverdrag, op grond waarvan alle staten, waaronder de vijf erkende kernmachten, zich gebonden hebben in goed vertrouwen op nucleaire ontwapening aan te sturen. Maar tenzij deze kernmachten duidelijke signalen afgeven dat zij zich inzetten voor nucleaire ontwapening, zullen er altijd landen blijven die pogen kernwapens te ontwikkelen bij wijze van afschrikking, zoals Noord-Korea nu probeert te doen, of om redenen van macht of prestige, of om welke reden dan ook. De grootste uitdaging ligt in het ontwikkelen van een veiligheidssysteem dat niet afhankelijk is van kernwapens of nucleaire afschrikking. Er kan op de lange termijn geen situatie bestaan waarin er landen met en landen zonder kernwapens zijn – dat is niet verdedigbaar. Er valt misschien mee te leven, men kan proberen de verspreiding van kernwapens te beheersen, maar totdat we een wereld hebben met een collectief veiligheidssysteem dat niet afhankelijk is van kernwapens, zullen we misschien de slag winnen, maar uiteindelijk de oorlog verliezen.

Een ander onderwerp is het nucleaire terrorisme, een bron van grote zorg omdat na de aanslagen van 11 september duidelijk is geworden hoe geraffineerd een aantal terroristische groeperingen te werk gaat. Bovendien blijken zij bij het bemachtigen van massavernietigingswapens zeer vasthoudend te zijn. Dit is een race tegen de klok. Hoe kunnen we ons beschermen tegen terroristen die kernwapens of een «vuile bom», radioactief materiaal dat met conventionele middelen tot ontploffing kan worden gebracht, in handen krijgen. De IAEA zet zich in voor de fysieke bescherming van al het nucleaire materiaal en alle radioactieve bronnen. De eerste prioriteit is het opvoeren van onze inspanningen om te komen tot een systeem dat voldoende fysieke bescherming biedt voor nucleaire materialen en radioactieve bronnen.

Om geloofwaardige inspecties te kunnen uitvoeren, moet het IAEA meer bevoegdheden krijgen. Toen in 1991 werd ontdekt dat Irak over een geheim kernwapenprogramma beschikte, beseften we dat voor het uitvoeren van geloofwaardige inspecties meer bevoegdheden nodig waren met betrekking tot informatievervalsing en toegang tot bepaalde locaties. Dit is verwerkt in het Aanvullend Protocol bij de waarborgovereenkomst. Helaas hebben zich tot nu toe slechts 55 van de 184 landen, die het non-proliferatieverdrag hebben ondertekend, bij het protocol aangesloten. Dat is geen goed resultaat. Hoe eerder het Aanvullend Protocol als norm geldt voor controle op de naleving, des te beter is de bescherming en des te beter kan het IAEA geloofwaardige en verstrekkende garanties geven dat kernenergie uitsluitend voor vreedzame doeleinden wordt gebruikt.

Spreker ging nog kort in op enkele kwesties die het IAEA momenteel onderhanden heeft, Libië, Iran, Irak en Noord-Korea. Het programma in Libië is zo goed als onder controle, het is grotendeels ontmanteld. Het grootste deel van de apparatuur is het land uit. Dit is het resultaat van een goed evenwicht tussen inspectie en diplomatie; en van nauwe samenwerking tussen het IAEA, de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk.

In Irak valt nog het nodige werk te verrichten. Het IAEA wacht nog op de resultaten van de inspectiegroep, die deel uitmaakt van de coalitietroepen in dat land. Het VN-inspectieregime moet weer van kracht worden; uiteindelijk is er nog steeds een mandaat van de Veiligheidsraad. Dat werk moet worden afgemaakt. Bovendien zullen we nog een aantal jaren in Irak moeten blijven voor controle- en inspectiewerkzaamheden. Men beschikt er nog over knowhow en deels over de nodige apparatuur en we moeten ervoor zorgen dat het systeem daar en de Iraakse pogingen om wapenprogramma's te ontwikkelen, geen nieuw leven wordt ingeblazen.

Aan de kwestie Iran zal nog wel even worden gewerkt. Dankzij aanwezigheid daar is het IAEA het laatste jaar veel meer over het Iraanse programma te weten gekomen dan ooit tevoren. Maar er is nog geen oordeel of dat programma uitsluitend een vreedzaam doel dient of een militaire dimensie heeft. Wel is er concreet bewijsmateriaal dat wijst op een verband met een militair programma.

De gevaarlijkste situatie waar het IAEA op dit moment mee te maken heeft, is die in Noord-Korea. Dit land heeft een bunkermentaliteit en beschikt over splijtstoffen om kernwapens te ontwikkelen en misschien ook al over kernwapens. En het is een land dat de internationale gemeenschap heeft uitgedaagd door het non-proliferatieverdrag op te zeggen. De handelwijze jegens Noord-Korea zal een belangrijk precedent scheppen voor de wijze waarop in de toekomst zal worden omgegaan met landen die zich niet aan de regels houden. De indruk mag niet worden gewekt dat, als een land zichzelf wil beschermen en een voorkeursbehandeling wil krijgen, het beste snel een atoombom kan ontwikkelen, met Noord-Korea als precedent. Dat zou het slechtste signaal zijn dat we de internationale gemeenschap kunnen geven, aldus de heer Elbaradei.

2. «Non-state actors» en nucleaire wapens

In de politieke commissie heeft de heer **Potter**, Director of the Center for Nonproliferation Studies at the Monterey Institute of International Studies (MIIS), California, USA, gesproken over «Non-state actors» en nucleaire wapens. Het centrum voor non-proliferatie-onderzoek, waarvan de heer Potter directeur is, heeft onderzoek verricht naar verschillende soorten nucleair terrorisme. Men onderscheidt er vier: de verspreiding van radioactief materiaal door middel van conventionele ontploffingen, het aanvallen of saboteren van kerncentrales, diefstal of koop van splijtbaar materiaal om er een bom van te maken, en het in bezit nemen van nucleaire wapens. De conclusie is dat alle vier dreigingen reëel zijn, dat ze de aandacht van de internationale gemeenschap verdienen, en dat de uitgave van significante middelen vereist is om de kans dat ze zich voordoen te verminderen.

Vóór 11 september was de veronderstelling van de meeste experts dat het moeilijk is kernwapens te bouwen en dat «non-state actors» daartoe niet in staat zijn. Indien men er echter vanuit gaat dat zij tevreden zullen zijn met een geïmproviseerde nucleaire bom (GNB) die ter plaatse in elkaar kan worden gezet, moet die veronderstelling worden herzien. Het onderzoek van het Monterey instituut komt tot de conclusie dat een GNB die op een vuurwapen lijkt binnen het bereik ligt van sommige «non-state actors», indien zij over hoog verrijkt uranium kunnen beschikken. Dat laatste is een belangrijke voorwaarde, maar ook iets waaraan te weinig aandacht wordt besteed. In de wereld van vóór 11 september vormden staten de belangrijkste uitdaging inzake proliferatie, en konden plutonium en hoog verrijkt uranium als ongeveer even grote gevaren worden beschouwd. Vandaag de dag vormen «non-state actors» een veel grotere bedreiging wat het gebruik van nucleaire wapens aangaat. We moeten

daarom veel meer doen om de grote hoeveelheden hoog verrijkt uranium wereldwijd in bezit te krijgen, bij elkaar te brengen en te elimineren. Dat betekent een verandering van het beleid, en die is nodig omdat het bouwen van een nucleair wapen met hoog verrijkt uranium veel gemakkelijker is. Aanzetten tot een verandering van het beleid zijn niet zichtbaar. Sterker, het Russische ministerie voor atoomenergie ontkent dat «non-state actors» over de technische kennis en vaardigheden zouden kunnen beschikken om een nucleair wapen op basis van hoog verrijkt uranium te bouwen. Sommige vertegenwoordigers van de Amerikaanse regering laten dezelfde geluiden horen. En het IAEA spreekt enerzijds over de gevaren van nucleair terrorisme, maar ondersteunt anderzijds de export door lidstaten van onderzoeksreactoren die hoog verrijkt uranium verbruiken.

De heer Potter meende dat voortaan een «hoog-verrijkt-uranium-eerst» strategie zou moeten worden gevolgd. In het geval van Rusland, dat daarvan nog grote voorraden heeft, betekent dat een versnelling van «downblending» van hoog verrijkt uranium tot een niveau waarop het niet meer voor wapens bruikbaar is. Ook wereldwijd zou hoog verrijkt uranium moeten worden opgeborgen op veilige plaatsen, en zou het moeten worden omgezet in laag verrijkt uranium. Onderzoeksreactoren zouden moeten worden verbouwd zodat ze laag verrijkt uranium kunnen gebruiken.

Spreker concludeerde dat de grootste hindernis voor organisaties die nucleaire bommen in onze steden willen laten ontploffen, het verkrijgen van hoog verrijkt uranium is. Hoogste prioriteit dient te zijn dat ze daar niet aan kunnen komen.

3. Reflections on NATO's contribution to our collective security in a changing world

Veldmaarschalk Lord **Vincent**, kanselier van de universiteit van Cranfield (VK), heeft opgemerkt dat de NAVO sinds het einde van de koude oorlog haar strategie stap voor stap heeft herzien. De toenemende «impact» van terrorisme, de groeiende plaag van de 21e eeuw, dwingt ons meer dan ooit de vraag te beantwoorden hoe de NAVO haar lidstaten het beste van dienst kan zijn.

Na de koude oorlog speelde de NAVO een sleutelrol door haar doelstelling en prioriteiten aan een snel veranderende omgeving aan te passen, door contacten te leggen met de landen in Centraal- en Oost-Europa inclusief Rusland, en een nieuw strategisch concept te ontwikkelen. De nadruk verschoof van collectieve defensie, zoals ten tijde van de koude oorlog, naar consultatie op basis van artikel 4 van het verdrag van Washington. Begonnen werd met het programma partnerschap voor de vrede en met gremia als de Noordatlantische samenwerkingsraad, de Euro-atlantische partnerschapsraad, en de NAVO-Rusland Raad. Deze bleken waardevol toen de Balkan vlam vatte en de NAVO uiteindelijk in Bosnië, Kosovo en Macedonië ingreep. Na consultatie van de leden is de NAVO nog verder van huis opgetreden; op 12 september 2001 werd een beroep gedaan op artikel 5 van het verdrag van Washington, hetgeen heeft geleid tot de inzet in Afghanistan.

Spreker vroeg zich af of interpretatie en toepassing van artikel 5 zó kunnen worden verbreed dat ze een sterkere alomvattende afschrikking tegen terroristische dreigingen vormen en tot een grotere operationele effectiviteit leiden. Deze vragen waren al op de top in Praag aan de orde, waar het concept voor de verdediging tegen terrorisme als onderdeel van een breder pakket maatregelen, die beogen de vermogens van

de NAVO te versterken, is goedgekeurd. Veel specifieke besluiten van de top in Praag waren er op gericht de vermogens van de NAVO tegen terreur te versterken.

Die vermogens van de NAVO zijn een middel, niet een doel. In de snel veranderende veiligheidsomgeving van na 11 september is het tijd om naar de relevantie van artikel 5 in alle dimensies te kijken, om na te gaan hoe het in de praktijk het beste zou kunnen worden toegepast om een grotere mate van veiligheid voor de lidstaten te bereiken. De terroristen in Madrid eerder dit jaar maakten geen gebruik conventionele wapens. Ze maakten wel gebruik van mogelijkheden die de ontwikkeling van de techniek biedt. Ze kaapten vliegtuigen om die als wapens tegen kwetsbare doelen van grote waarde in te zetten. Ze gebruikten mobiele telefoons, zowel voor onderling contact als om springstoffen van afstand tot ontplofing te brengen. En ze maakten gebruik van «gewone» postdiensten om potentieel dodelijke biologische en chemische stoffen te vervoeren.

De strategische omgeving waarin terroristen actief zijn bestaat ook uit conflicten die na de koude oorlog zijn opgekomen. Raciale, etnische en religieuze geschillen; achterdocht en haat voortgebracht door het verleden; extreme rijkdom en armoede, verminderende voorraden grondstoffen in sommige delen van de wereld, de verspreiding van wapens, inclusief massavernietigingswapens. Verder «failing states» met ondemocratische regimes, terwijl toenemende corruptie en grensoverschrijdende misdaad bijdragen tot de ontwikkeling van internationaal terrorisme.

Artikel 5 van het verdrag van Washington levert niet het antwoord op de breder wordende kloof tussen rijke en arme landen op; daarvoor is een geïntegreerde politieke, economische en militaire strategie nodig. Voor de NAVO en de Europese Unie zal dat nauwere samenwerking betekenen in een partnerschap dat de politieke en economische kracht van de EU combineert met de militaire vermogens van de NAVO, in plaats van het verdubbelen van overhead en vermogens.

De vorige secretaris-generaal van de NAVO, Lord Robertson, heeft gezegd dat de NAVO, om het hoofd te bieden aan die nieuwe dreigingen, een middelpunt in de strijd tegen terreur moet worden. Dat zal volgens spreker neerkomen op een brede bundel politieke, economische en militaire maatregelen, en radicaal nieuw denken op strategisch niveau over een meer relevante toepassing van collectieve veiligheid en defensie in de breedste zin door middel van artikel 5 van het verdrag van Washington.

4. Een uitgebreid Europa – sterkere transatlantische betrekkingen

In de commissie voor economie en veiligheid heeft de heer **Weiser**, ambassadeur van de Verenigde Staten in Slowakije, gesproken over Een uitgebreid Europa – sterkere transatlantische betrekkingen. Hij heeft onder meer herinnerd aan de uitbreiding van de Europese Unie op 1 mei 2004 en aan de uitbreiding van de NAVO kort daarvoor. Met deze uitbreidingen zijn grote stappen gezet op de weg naar de vervulling van het strategische oogmerk van één Europa, «whole, free and at peace». Het werk om dat oogmerk te vervullen is nog niet gereed, het gaat er om democratie en vrije markten naar héél Europa te brengen. EU-commissaris Verheugen heeft recent gesproken over een Europees beleid van nabuurschap, een initiatief om de betrekkingen van de EU met de buurlanden in het Oosten en het Zuiden te verbeteren. Rusland legt een slingerende weg af in de richting van democratie. Het is er nog lang niet, maar elk jaar met economische vooruitgang en groei van de middenklasse brengt dat land dichterbij dat doel. Oekraïne, Belarus en Moldova vormen urgente

uitdagingen. Het brengen van democratie en sterke markteconomieën naar deze landen is van groot belang voor de rest van Europa. Hier is ook heel veel ruimte voor Europa om een effectief gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid te voeren, met steun van Amerika. Verder naar het oosten is er de mogelijkheid de ontwikkeling in Georgië, Armenië en Azerbaidjan te stimuleren, en daarmee de Zuid-Kaukasus in onze waardengemeenschap te brengen.

Buitenlandse investeringen zijn een instrument ter bevordering van democratie en stabiliteit. Het doel van elk individueel bedrijf is het maken van winst, het cumulatieve effect van succesvolle investeringen is dat ze economische groei en werkgelegenheid genereren. Daarmee helpt men een duurzame markteconomie tot stand te komen en versterkt men ook de democratie. Dat is in Centraal-Europa al gebeurd, en spreker hoopte dat dat ook in Rusland zou gebeuren. De geschiedenis van West-Europa heeft aangetoond dat buitenlandse investeringen, economische groei en sterkere democratische instellingen hand in hand gaan. Spreker plaatste kanttekeningen bij de mening dat de verstandhouding tussen Amerika en Europa kritische tijden doormaakt. Een vergelijking van de cijfers voor 2002 en 2003 toont aan dat de Amerikaanse investeringen in Europa met 30% toenamen, en de Europese investeringen in Amerika verdubbelden. Daaruit spreekt een grote mate van vertrouwen in elkaar voor de komende jaren.

5. Sociale wederopbouw: structuren, veronderstellingen en uitdagingen

De heer **Duffield**, hoogleraar internationale betrekkingen aan de universiteit van Lancaster (VK), heeft opgemerkt dat de uitspraak dat het winnen van de vrede moeilijker zou zijn dan het winnen van de oorlog, het leitmotiv van de periode na de koude oorlog was. Het einde van de koude oorlog, met de dreiging van een catastrofale nucleaire botsing tussen noordelijke landen, leek een wereld op te leveren die zou worden gekenmerkt door zorg voor het welzijn van de volkeren in de zuidelijke landen. Internationale en ontwikkelingssamenwerking kwamen in het centrum van de politieke agenda terecht. Werd hulp ten tijde van de koude oorlog gebruikt om politieke trouw te belonen, in de jaren 90 ontstond een consensus over het verminderen van armoede en het richten van hulp op niet alleen de armste landen, maar ook op de armste groepen in die landen.

Al voor er sprake was van de oorlog tegen terreur liep de sociale reconstructie tegen moeilijkheden op. De wensdroom van het beleid na de koude oorlog was het verkrijgen van coherentie tussen de verschillende vleugels van het civiel-militaire complex. Maar de wereldwijde veiligheid die het einde van de koude oorlog in het vooruitzicht leek te stellen, bleek onhaalbaar. In de loop van de jaren 90 zijn vele interventies, in het Caraïbische gebied, Afrika en de Balkan, die aanvankelijk in de tijd beperkt waren, veranderd in verplichtingen met een open einde. De problemen bij het «winnen van de vrede» begonnen toe te nemen. Ook in termen van vrees van hulpverleners over de toenemende politisering van hun rol. De oorlog tegen terreur heeft deze ontwikkelingen versterkt en het zoeken naar coherentie bemoeilijkt. De kloof tussen de «hard power»-benadering van de Amerikanen en de Europese voorkeur voor hulp, handel en diplomatie («soft power») draagt ertoe bij een brede overeenstemming over het opnieuw veranderen van het verband tussen hulp en politiek aan het zicht te onttrekken. Veel civiele en non-goevernementele actoren spreken de vrees uit dat wordt terug gekeerd naar beleid dat trouw beloont, net als tijdens de koude oorlog. Van het beleid van het afgelopen decennium, gekenmerkt door mensenrechtendiplomatie en beperkende

wapenhandel, is men af; landen als Pakistan, Armenië, Tadjikistan en Azerbaidjan zijn nu erkende bondgenoten. Hulpdiensten worden omgeleid van programma's gericht op vermindering van armoede; ze worden nu gebruikt om de stijgende kosten van wederopbouw van Aghanistan en Irak te betalen. Zelfs de criteria om voor hulp in aanmerking te komen, zijn nu bij de OESO in discussie, bijvoorbeeld om steun voor hervorming van veiligheidsdiensten voortaan te classificeren als ontwikkelingshulp. Sociale wederopbouw is uitdrukkelijk gepolitiseerd in het streven te laten zien dat «regime change» succes kan hebben. Als gevolg daarvan zijn non-goevernementele organisaties en VN-werknemers hun neutraliteit kwijt geraakt en zijn zij doelen in de oorlog geworden. Delen van Afganistan en Irak zijn nu in feite ontoegankelijk. Alleen particuliere veiligheidsbedrijven varen daar wel bij.

Het winnen van de vrede is moeilijk, zoals Kosovo heeft aangetoond. En de oorlog tegen terreur, met de terugkeer tot het twijfelachtige beleid van het belonen van trouw, heeft dat niet gemakkelijker gemaakt.

De voorzitter van de delegatie,
Van Gennip

De griffier van de delegatie,
Van Waasbergen